

UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” ARAD
ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ILARION V.
FELEA”
STUDII UNIVERSITARE DE DOCTORAT
DOMENIUL TEOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

Conducător științific:
Pr. Prof. Univ. Dr. IOAN TULCAN

Doctorand:
BĂLEANU CRISTIAN-ILIE

Arad,
2024

UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” ARAD
ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ILARION V.
FELEA”
STUDII UNIVERSITARE DE DOCTORAT
DOMENIUL TEOLOGIE

**FUNDAMENTELE DOGMATICE ALE
MISIUNII BISERICII ORTODOXE ÎN
LUMEA CONTEMPORANĂ**

REZUMAT

**Conducător științific:
Pr. Prof. Univ. Dr. IOAN TULCAN**

**Doctorand:
BĂLEANU CRISTIAN-ILIE**

**Arad,
2024**

Fundamentarea dogmatică a misiunii creștine este o necesitate permanentă în conștiința și viața Bisericii Ortodoxe. Această temă unește două discipline importante ale teologiei, dogmatica și misiologia, facilitând trecerea de la mărturia cuvântului adevărului de credință mântuitor la practicarea lui concretă. Începând cu secolul XX, dezvoltarea societății, și, din păcate, secularizarea ei, întâmpină lumea creștină cu noi și felurite provocări. Teritoriile majoritar ortodoxe sunt greu încercate de războaie, de curențele ideologice ateiste și, în final, sunt asaltate pentru a fi „evanghelizate” de suflul neoprotestant. Pentru Biserica Ortodoxă devine necesară păstrarea tezaurului, a Tradiției, dar fără a omite actualizarea învățăturilor sale, transmiterea și consolidarea lor în conștiința omului contemporan. Dogma și misiunea, termeni străini pentru omul secularizat, probabil abstracți pentru simplitii creștini practicanți, trebuie aprofundate și înțelese în societatea contemporană.

Misiunea creștină, specifică ființei Bisericii, are o legătură profundă cu întreaga teologie. Fundamentarea dogmatică a misiunii nu reprezintă o inovare, ci implică aprofundarea și studiul mai multor discipline teologice.

Dintre teologii reprezentativi ai secolului trecut, care au elaborat studii cu privire la misiunea creștină putem aminti pe: Al. Schmemmann, G. Florovsky, O. Clement, V. Lossky, P. Florensky, S. Bulgakov, P. Nellas, I. Zizioulas, I. Roamanidis ș.a.m.d. Subiectul dogmaticii misionare este abordat în lucrările lor și de mai mulți teologi ortodocși români contemporani (I. Bria, V. Bel, C. Sonea, C. Taroczkai). Toți aceștia aduc o reactualizare a misiunii Bisericii la nivel academic. Pentru ortodocși, misiunea este o datorie a fiecăruia, însă acest lucru trebuie înțeles pe deplin, pentru a putea fi aplicat corespunzător. Încadrarea fundamentelor dogmatice în contextul misiunii contemporane rămâne un subiect atractiv, căruia i-am alocat personal atenție, prin anumite studii pe care le-am reevaluat în contextul realizării scopului propus în cadrul proiectului de doctorat.

Problematika misionară ortodoxă a fost insuficient abordată în teologia ortodoxă până în cea de-a doua jumătate a secolului trecut. Ridicarea anatemei și întărirea relațiilor între Patriarhia din Constantinopol și Roma, întrunirea primelor sinoade Pan-Ortodoxe și aderarea Bisericilor Ortodoxe Locale la Consiliul

Ecumenic al Bisericilor deschid noi perspective în abordarea temelor teologice Ortodoxe. Din acest punct de vedere, atât teologii ortodocși din țările est europene, cât și cei din diaspora abordează constant subiectul misiunii creștine. Un prim pas în cercetarea misiunii ortodoxe este reprezentat de Consultațiile Ortodoxe dintre anii 1970 și 1980, organizate la inițiativa Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Aceste consultații ortodoxe reprezintă momente importante în parcursul conturării unei teologii misionare ortodoxe, îndeosebi prin abordarea temelor de interes pentru misiunea Bisericii lui Hristos. În anul 1976, în cadrul primei Conferințe Panortodoxe Presinodale din Chambèsy – Elveția, o parte dintre aceste subiecte au fost reliefate în cadrul agendei Marelui Sinod Ortodox din Creta, în 2016, moment în care se formulează unitar primul punct de vedere panortodox, privitor la prioritățile misiunii Ortodoxe. Atât teologii ortodocși străini, cât și cei români devin preocupați de tematica misionară.

Încadrând studiul științific de cercetare în actuala paradigmă misionară, primul capitol prezintă importanța învățăturii de credință pentru misiunea Bisericii Ortodoxe. Având în vedere diferențele dintre epocile istorice trecute,

am considerat necesară o prezentare de ansamblu a contextului misionar actual. În acest sens, am analizat importanța paradigmei misionare *Missio Dei*, impactul acesteia asupra secolelor XX și XXI și importanța sa pentru misiunea ortodoxă. Ideea de misiune a lui Dumnezeu, misiune suverană în care omul, prin Biserică, își are propriile sale atribuții, nu a fost niciodată străină de Biserica Ortodoxă, existând încă din primul mileniu creștin. Totodată, pentru a înfățișa contextul misionar actual a fost nevoie de analizarea provocărilor lumii contemporane. Astfel, noile curente de gândire, influențele științei și ale tehnologiei asupra societății, noile tendințe spirituale și superficialitatea omului contemporan față de dreapta credință au fost cercetate și explicate.

Pentru a lămuri care este viziunea Bisericii Ortodoxe asupra misiunii, subcapitolul doi dezvoltă trăsăturile esențiale ale misiunii creștine. Misiunea ortodoxă are ca bază teologia trinitară și derivă din misiunea Mântuitorului Iisus Hristos. Misiunea Bisericii Ortodoxe este hristocentrică, fiind parte integrantă din însăși natura Bisericii. Neputând discuta despre misiune, decât dacă luăm în considerare Revelația divină, ultimul

subcapitol tratează importanța Revelației pentru misiune. În această parte a lucrării a fost necesară studierea mărturiilor biblice din Vechiul și Noul Testament, pentru a evidenția legătura și dialogul dintre om și Dumnezeu. Totodată, Revelația este exprimată în Biserică prin învățătura de credință, prin cult și rugăciune. Prin urmare, a fost necesară aprofundarea acestora și modul în care ele facilitează misiunea.

Cunoscut fiind faptul că misiunea ortodoxă are o bază doctrinară complexă și bine articulată, care nu s-a schimbat de-a lungul istoriei, capitolele II, III și IV au menirea de a prezenta pe larg fundamentele dogmatice ale misiunii. Capitolul II prezintă fundamentele trinitare, explicând încă de la început faptul că teologia trinitară reprezintă baza doctrinară a misiunii creștine. Analizând mai îndeaproape dogma Sfintei Treimi, observăm o amplă legătură între comuniunea Persoanelor Treimice și lucrarea Acestora. Prin urmare, următorul subcapitol prezintă comuniunea de iubire a Sfintei Treimi și lucrarea celor trei Persoane ca început al misiunii. După săvârșirea actului creației și căderea omului în păcat, Dumnezeuul Treimic pregătește lucrarea de mântuire a omenirii pentru

înruparea Logosului divin. Subcapitolul trei prezintă lucrarea Logosului în creație și în Revelația Vechiului Testament, lumea fiind pregătită pentru momentul Întrupării și desăvârșirea lucrării de răscumpărare. La finalul capitolului doi sunt detaliate particularitățile trinitare ale mântuirii, în context misionar, evidențiind legătura dintre lucrarea comună a Dumnezeuului Treimic și actul Întrupării.

Capitolul III prezintă fundamentele hristologice și pnevmatologice ale misiunii, începând cu explicarea actului trimiterii Fiului, de către Tatăl, și importanța acestui act misionar continuu încununat cu momentul Întrupării. Misiunea Mântuitorului începe propriu-zis după Botezul primit de la Sfântul Proroc Ioan și are patru etape sau dimensiuni: ascetică, kerygmică, tămăduitoare, iar ultima dimensiune este, de fapt, apogeul misiunii Sale – Jertfa, Învierea și Înălțarea. Mântuitorul este Misionarul prin excelență. El ridică firea umană din păcat și o îndumnezeiește, urmat fiind de oricine crede în El. Asceza, predica (și slujirea), minunile și jertfa sunt implicații directe în misiunea Bisericii, ele reprezentând elementele esențiale ale misiunii. Subcapitolul trei vizează efectele

misionare ale întreprinderii slujire a lui Iisus Hristos, completând analiza misiunii Fiului lui Dumnezeu pe pământ.

Prezența și lucrarea Duhului Sfânt a fost permanent prezentă în viața și activitatea mesianică a Mântuitorului, deși aceasta nu a ieșit în evidență. Proeminența lucrării Duhului Sfânt în lume a fost pusă în lumină în ziua Cincizecimii, când Duhul Sfânt a coborât în chipul limbilor de foc asupra sfinților apostoli. Prezența Duhului Sfânt în Biserică și în lume nu a însemnat înlocuirea lui Iisus Hristos din Biserică, ci doar a pus în lumină lucrarea sfințitoare și mântuitoare a Celui înălțat la ceruri prin lucrarea Duhului Sfânt.

Capitolul IV se axează pe natura sacramentală a misiunii și fundamentul eclesiologic ale acesteia. Pornind de la concluziile enunțate în capitolul anterior, Biserica este prin natura sa misionară, având rolul său important în iconomia mântuirii omului și a transfigurării creației. Primul subcapitol ne înfățișează Biserica – arvună a Împărăției Cerurilor, Biserica fiind o pregustare pentru creștinii a deplinătății creației unite cu Dumnezeu. Biserica lui Hristos reprezintă singura cale către desăvârșire, având

menirea de a primi întreaga lume, de a-i uni pe toți în Hristos și de a cuprinde, într-un final, întreaga creație.

Fundamentele eclesiologice ale misiunii Bisericii Ortodoxe sunt indicate de însușirile Bisericii, exprimate în Crezul Niceo-Constantinopolitan. Prin aceste însușiri, cu ajutorul cărora înțelegem locul Bisericii în creație și în iconomia divină, misiunea este și ea definită și încadrată instituțional. Subcapitolul trei continuă analiza referitoare la dimensiunea eclezială a misiunii, reliefând faptul că cele trei demnități (slujiri) ale Mântuitorului (Învățătoarească, Arhierească și Împărătească) sunt importante și esențiale în viața Bisericii.

Subcapitolul patru este consacrat fundamentelor sacramentale ale misiunii. Aici, accentul cade pe caracterul liturgic al misiunii, fiind evidențiată și importanța Sfintei Euharistii în dinamica misionară. În acest sens, este înfățișată importanța cultului divin în activitatea misionară a Bisericii, în cadrul căreia Sfânta Liturghie ocupă locul central. Totodată, observăm că misiunea se desfășoară atât în interiorul Bisericii cât și în afara ei. Slujbele bisericești și în special Sfânta Liturghie au menirea de a solidifica legăturile dintre creștini și de a-

i uni cu Iisus Hristos. Misiunea în interiorul Bisericii este parte a misiunii generale, iar Sfânta Liturghie concretizează această misiune completă adresată atât celor din interiorul ei, cât și celor din afara ei, fapt ce rezultă din structura catehetică și sfințitoare a Sfintei Liturghii. Referindu-ne la cea de-a doua parte a Sfintei Liturghii, cea Euharistică, adică momentul în care creștinii îl primesc pe Hristos, putem menționa că aceasta reprezintă și o pregustare a deplinătății unirii cu Mântuitorul, de care ne vom bucura la sfârșitul veacurilor.

Capitolul V revine la actualitatea zilelor noastre și se referă la exigențele dogmatice ale misiunii Bisericii. Tradiția apostolică reprezintă o realitate *sine qua non* în misiunea și spiritualitatea ortodoxă. Primul subcapitol definește și explică acest termen, evidențiind latura sa dinamică prin care s-a răspândit și consolidat învățătura creștină. Sfânta Tradiție este, bineînțeles, ea însăși o formă de misiune, care a împrospătat sfințitor viața Bisericii în trecut, făcând același lucru și pentru perioada zilelor noastre. Continuând pe același subiect, subcapitolul doi aprofundează noile tendințe teologice referitoare la întoarcerea la gândirea patristică din punct de vedere

misionar. Este important de menționat noul curent neo-ortodox, evidențiat prin reprezentanții săi de seamă, teologi ortodocși ai secolului XX, care aduc modul de gândire al Sfinților Părinți, specific ortodox, în actualitate. Dogma sau învățătura nu poate fi cunoscută și înțeleasă mai profund, decât prin trăire duhovnicească. Prin această experiență eclesială, învățătura este trăită și asimilată de credincioși cu toată ființa lor.

Misiunea ortodoxă, spre deosebire de alte forme de misiune din exteriorul Bisericii, a avut întotdeauna rolul de a uni credincioșii în Trupul lui Hristos - Biserica. Subcapitolul trei prezintă formele prin care misiunea ortodoxă s-a desfășurat și se desfășoară în context social. Propovăduirea și comuniunea euharistică reprezintă cele două elemente principale ale misiunii ortodoxe în societate. În acest sens, Sfânta Liturghie care cuprinde aceste două elemente dinamizează misiunea prin însăși structura ei. Trebuie accentuat impactul pozitiv pe care îl aduce Liturghia și întreaga misiune în societate. Fiind un act dinamic, Sfânta Liturghie, precum întreaga misiune creștină, nu se sfârșește, ci continuă și după ieșirea din biserică prin creștinii care s-au împărtășit cu Hristos. În

finalul acestui subcapitol, conceptul de „Liturgia după Liturghie”, definit pe scurt anterior, este abordat din perspectivă istorică și dogmatică.

Din nefericire, unitatea creștinilor, prin provocările neîncetate de-a lungul istoriei, a avut de suferit. Subcapitolul patru pune în discuție latura mai puțin plăcută din trecutul Bisericii, dezbinarea creștinilor, privind-o ca pe o provocare la adresa misiunii creștine. În acest subcapitol este analizată doar perioada contemporană a relației dintre Bisericile Ortodoxe și celelalte confesiuni creștine, explicându-se unicitatea și diversitatea în Biserică, poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe față de lumea creștină din afara granițelor canonice, dar și relația Ortodoxiei cu modernitatea. Sunt evidențiate, de asemenea, și cele două extreme, bine cunoscute astăzi, în lumea ortodoxă, anti-ecumenismul radical și modernizarea progresistă a Bisericii. În ziua de astăzi, misiunea Bisericii Ortodoxe are piedici grele de întâmpinat, chiar și din partea creștinilor de altă confesiune, dovedindu-se o reticență fățișă față de Tradiție și spiritualitate în toate societățile moderne.

Subcapitolul cinci încheie aria exigențelor dogmatice misionare, prezentând fenomenul inculturației Evangheliei și semnificația sa misionară. Acest proces de sedimentare a învățaturii de credință creștină într-o societate recent încreștinată s-a manifestat diferit în funcție de zonele geografice, reprezentând o etapă importantă și necesară din cadrul misiunii creștine.

Misiunea creștină trebuie înțeleasă de creștinii ortodocși, atât clerici, cât și laici, în complexitatea sa. Fundamentele dogmatice ale misiunii ne ajută să înțelegem rolul fiecărui creștin în iconomia mântuitoare a lui Dumnezeu, fiind pregătiți intelectual și duhovnicește pentru a răspunde provocărilor tot mai frecvente și diversificate ale unei societăți secularizate de astăzi. Clarificarea acestei imagini de ansamblu a misiunii creștine, în contextul zilelor noastre, înnoiește în conștiința creștină îndatorirea personală și colectivă de a ne manifesta credința într-o formă de comuniune și fraternitate, printr-o continuă jertfă pentru aproapele nostru, urmând exemplul Mântuitorului Iisus Hristos.

Înțelegerea misiunii în esența sa are semnificații și folos duhovnicesc pentru fiecare creștin. Practicarea

misiunii implică angajarea specială a membrilor Bisericii în parte. De asemenea, trebuie subliniat faptul că misiunea Bisericii transmite cunoștințe și informații despre credința creștină, având o pronunțată dimensiune duhovnicească. Misiunea necesită trecută prin filtrul rațiunii, pe lângă faptul că, în spiritualitatea ortodoxă, misiunea se trăiește, face parte din viața noastră duhovnicească. La nivel academic și bine articulat, perspectiva Bisericii Ortodoxe asupra misiunii s-a format prin Consultațiile Ortodoxe Misionare și s-a evidențiat din nou în cadrul Sinodului Pan-Ortodox din Creta. Analizarea misiunii, în complexitatea sa, pune în lumină importanța sa în lumea ortodoxă generând o nouă etapă în cadrul cercetării teologice.

Pentru Biserica Ortodoxă, misiunea nu suferă nicio schimbare de-a lungul timpului, căci fundamentele lumii ortodoxe rămân neschimbate. Ceea ce se schimbă este contextul social-cultural în care Biserica trebuie să își actualizeze misiunea ei în funcție de provocările fiecărei epoci istorice. În perioada postmodernă, în care ne aflăm astăzi, există o deschidere a omului secularizat spre spiritualitate, conform misiologului protestant David

Bosch. Modernitatea, prin sine ca epocă istorică, se opune Tradiției și din moment ce Tradiția este definitivă pentru Ortodoxie, aceasta implică o strategie misionară a Bisericii Ortodoxe, care să țină seama de această realitate, prezentând cu toată puterea argumentelor teologice actualitatea și relevanța misiunii Bisericii Ortodoxe pentru lumea contemporană.